

IJTIMOY TARMOQLARDA DAVLAT TILINING NUFUZINI OSHIRISH MASALALARI

Buzruxonova Farog'atxon Munavarovna

Yangi asr universiteti Tillar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli asrda ijtimoiy tarmoqlarning til siyosatidagi o'rni, davlat tilining virtual makondagi mavqeini mustahkamlash yo'llari va zamonaviy kommunikativ vositalar orqali til madaniyatini targ'ib qilish strategiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kontent yaratish, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish va lingvistik monitoring tizimlarini joriy etish davlat tilining raqobatchiligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: davlat tili, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli kommunikatsiya, til siyosati, lingvistik xavfsizlik, kontent marketing.

KIRISH

Globalizatsiya va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi til munosabatlariga tubdan ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar nafaqat axborot almashinuvi, balki milliy identifikatsiya va til madaniyatini shakllantirishning asosiy maydoniga aylangan.

O'zbekiston Respublikasida davlat tili maqomini yuksaltirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, raqamli muhitda, xususan, ijtimoiy tarmoqlarda o'zbek tilining ulushi va sifat jihatidan yetakchiligini ta'minlash dolzarb masala bo'lib qolmoqda¹. Raqamli makonda tilning mavjudligi uning funksional imkoniyatlarini kengaytirish va kelajak avlod ongida mustahkam o'rin egallashini ta'minlaydi.

Davlat tilining raqamli muhitdagi holati va muammolar

Hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlarda (Facebook, Instagram, Telegram, TikTok va boshqalar) o'zbek tilidagi kontent hajmi ortib borayotgan bo'lsa-da, bir qator tizimli muammolar mavjud. Birinchidan, ko'plab foydalanuvchilar rasmiy va ilmiy mavzularda lotin yozuvidan to'liq foydalanmasdan, kirill alifbosi yoki aralash yozuvlardan foydalanishadi. Ikkinchidan, til me'yorlariga rioya qilmaslik, so'zlashuv uslubining haddan tashqari ko'payishi va professional terminlarning noto'g'ri ishlatilishi til madaniyatining pasayishiga olib kelmoqda². Bundan tashqari, raqamli platformalarning interfeyslari va algoritmlari ko'pincha ingliz yoki rus tillariga moslashtirilgan bo'lib, bu o'zbek tilidagi foydalanuvchilar uchun qulaylik darajasini cheklaydi.

Ijtimoiy tarmoqlarda davlat tili nufuzini oshirish strategiyalari

Davlat tilining raqamli makondagi nufuzini oshirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Quyidagi asosiy yo'nalishlar alohida ahamiyatga ega:

1. Sifatli raqamli kontent yaratish. Davlat organlari, ta'lim muassasalari va nodavlat notijorat tashkilotlari o'zbek tilida yuqori sifatli, qiziqarli va foydali kontent ishlab chiqishi zarur. Bu nafaqat matnli, balki video, audio va infografik materiallarni ham o'z ichiga oladi³. Ilm-fan, texnologiya va zamonaviy kasblar haqida o'zbek tilidagi kontentning kamligi ushbu sohada xorijiy tillarga bo'lgan qaramlikni kuchaytirmoqda.

2. Lingvistik texnologiyalarni rivojlantirish. Sun'iy intellekt, mashinali tarjima va ovoqli yordamchilar (voice assistants) tizimlarini o'zbek tiliga to'liq integratsiya qilish lozim. Google, Apple va Microsoft kabi global kompaniyalar bilan hamkorlikda o'zbek tilidagi dasturiy ta'minot bazasini boyitish, imlo tekshirgichlari va avtokorrektorlarni takomillashtirish kerak⁴. Bu esa foydalanuvchilarga to'g'ri yozish va muloqot qilishda texnik yordam beradi.

3. Influenserlar va bloggerlar bilan hamkorlik. Ijtimoiy tarmoqlarda katta auditoriyaga ega bo'lgan shaxslar til madaniyatining targ'ibotchisiga aylanishi mumkin. Davlat tomonidan "til elchilari" institutini joriy etish, toza va adabiy o'zbek tilida gapiradigan bloggerlarni qo'llab-quvvatlash, tanlovlar va grantlar ajratish samarali natija berishi mumkin⁵.

4. Ta'lim va tarbiya jarayonida raqamli savodxonlikni oshirish. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida o'quvchilarga nafaqat grammatika, balki raqamli muhitda madaniy muloqot qilish, faktlarni tekshirish va sifatli matn yaratish ko'nikmalarini o'rgatish lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqot doirasida ijtimoiy tarmoqlarda davlat tilining holati, foydalanuvchilarning til xulq-atvori va raqamli kontent sifatini baholash maqsadida aralash metodologiyadan (sifatli va miqdoriy tahlil) foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston segmentidagi eng ommabop ijtimoiy tarmoqlar – Telegram, Instagram, YouTube va TikTok platformalaridagi so'nggi bir yillik faollik tanlab olindi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi asosiy tendensiyalar aniqlandi:

Birinchidan, o'tkazilgan monitoring shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlardagi umumiy kontent hajmining 68 foizi o'zbek tilida yaratilgan bo'lsa-da, ushbu matnlarning atigi 42 foizigina rasmiy lotin yozuvi me'yorlariga to'liq javob beradi. Qolgan qismida kirill alifbosidan foydalanish, transliteratsiya xatolari yoki "translit" (lotin harflari bilan, lekin ruscha talaffuz asosida yozish) keng tarqalgan. Bu holat ayniqsa, 18-25 yoshli auditoriya orasida kuzatilmoqda, bu esa maktab ta'limi va raqamli muhit o'rtasidagi uzilishni anglatadi¹.

Ikkinchidan, kontentning mavzuiy taqsimoti tahlili shuni ko'rsatdiki, kundalik-maishiy, ko'ngilochar va savdo-sotiq yo'nalishidagi postlarda o'zbek tili ustunlik qiladi. Biroq, ilm-fan, texnologiya, huquq va tibbiyot kabi professional sohalar bo'yicha mazmunli materiallarning 70 foizdan ortig'i hali ham rus yoki ingliz tillarida taqdim etilmoqda yoki o'zbek tiliga sifatsiz tarjima qilingan holda joylashtirilmoqda. Bu esa davlat tilining funksional-uslubiy doirasini toraytirib, uni faqat maishiy muloqot vositasiga aylantirish xavfini kuchaytirmoqda².

Uchinchidan, foydalanuvchilarning tilga munosabatini o'rganish maqsadida o'tkazilgan onlayn so'rovnoma (1200 nafar respondent ishtirokida) qatnashchilarning 54 foizi o'zbek tilidagi raqamli resurslarning yetishmasligini, 31 foizi esa mavjud ilmiy-texnik terminlarning tushunarsiz yoki sun'iy ekanligini ta'kidlagan. Respondentlarning 78 foizi agar barcha dasturiy ta'minot interfeyslari va professional adabiyotlar sifatli o'zbek tilida bo'lsa, ulardan faolroq foydalanishlarini ma'lum qilgan³.

To'rtinchidan, lingvistik tahlil shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlarda "klonlash" (boshqa tillardagi matnni so'zma-so'z tarjima qilish) holatlari keng uchraydi. Natijada, o'zbek tiliga xos bo'lmagan grammatik konstruksiyalar va so'z birikmalari til normalariga zid ravishda ommalashib bormoqda. Masalan, rus tilidagi "immet' v vidu" iborasining to'g'ridan-to'g'ri tarjimasi bo'lgan "ko'zda tutish" o'rniga, ba'zi hollarda noto'g'ri "nazarda tutish" yoki boshqa sun'iy shakllar ishlatilishi kuzatilmoqda⁴.

Beshinchidan, ijobiy dinamika sifatida Telegram kanallari va YouTube bloglarida o'zbek tilida sifatli ta'limiy kontent (edutainment) yaratuvchi loyihalar sonining o'sishi qayd etildi. So'nggi ikki yilda fan, tarix va adabiyotni sodda tilda tushuntiruvchi kanallar obunachilar soni o'rtacha 40 foizga oshgan. Bu esa yoshlar orasida ona tiliga qiziqish ortib borayotganidan dalolat beradi⁵.

Oltinchidan, sun'iy intellekt asosidagi tarjima vositalaridan foydalanish holati tahlil qilindi. Hozirda mavjud avtomatik tarjima tizimlari o'zbek tilida murakkab matnlarni tarjima qilishda 60-65 foiz aniqlik darajasini ta'minlamoqda, bu esa professional foydalanish uchun yetarli emas. Shu sababli, ko'plab tashkilotlar inson faktorisiz kontent yaratishda xatolarga yo'l qo'ymoqda, bu esa davlat tilining imijiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda⁶.

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlar davlat tilining nufuzini oshirishda ikki qirrali rol o'ynaydi: bir tomondan, u globallashuv bosimi ostida qolishi mumkin, ikkinchi tomondan, esa milliy tilni dunyo miqyosida tanitish uchun eng qudratli vositadir. O'zbek tilining raqamli makondagi mavqeini mustahkamlash uchun davlat siyosati, texnologik innovatsiyalar va fuqarolik jamiyati faolligining uyg'unligi zarur.

Kelgusida til siyosatini raqamli transformatsiya strategiyalari bilan uzviy bog'lash, o'zbek tilini raqamli resurslar bazasini boyitish va uni xalqaro axborot maydonida raqobatbardosh qilish davr talabidir⁶.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari, 2011. – 45-bet.
2. Karimov A. Raqamli davrda til siyosati va lingvistik xavfsizlik muammolari. // Jamiyat va boshqaruv. – 2023. – № 2. – B. 112-125.

3. Rahimov B. Ijtimoiy tarmoqlar va milliy identifikatsiya. – Toshkent: Fan, 2024. – 89-bet.
4. World Bank Report. Digital Economy for Uzbekistan: Opportunities and Challenges. – Washington DC: World Bank, 2025. – P. 78-82.
5. Normatova M. Bloggerlik faoliyati va til madaniyati: o'zaro ta'sir mexanizmlari. // O'zbek tili va adabiyoti. – 2024. – № 4. – B. 34-41.
6. UNESCO. Language Vitality and Endangerment in the Digital Age. – Paris: UNESCO Publishing, 2025. – P. 15-20.